

grzechu pierwotnym. Łatwiej nam czynić zło niż dobro. Od Chrystusa usiłują oddalić nas ludzie przewrotni, grzeszni czy naiwni. Od Niego oddalają nas własne słabości i grzechy. Czasem oddalamy się od Jezusa wbrew naszym własnym pragnieniom. Gdy patrzemy na samych siebie i na innych ludzi w sposób realistyczny, to wiemy, że spełnienie warunków pójścia za Jezusem, które On wylicza, możliwe tylko wtedy, gdy spełniamy wiele innych warunków: przyjęcie chrztu, nieustanne nawracanie się, modlitwa, Eucharystia, korzystanie z sakramentów, odkrycie i realizacja powołania szczegółowego, postępowanie zgodne z Dekalogiem, dorastanie do świętości.

W relacjach międzyludzkich człowiek trwający we wspólnocie z Jezusem stosuje dwie zasady, które wynikają ze sposobów komunikowania miłości przez samego Syna Bożego w ludzkiej naturze. Zasada pierwsza brzmi: to, czy Kocham Ciebie, zależy ode mnie, ale to, w jaki sposób okazuję Ci miłość, zależy od Ciebie i od Twojego postępowania. Zasada druga jest równie ważna: to, że Kocham Ciebie, nie daje Ci prawa, byś mnie krzywdził, a mnie nie odbiera prawa do tego, bym się przed Tobą bronił. Uczeń Jezusa to Boży mocarz, którego można zabić, ale którego nie można zastraszyć ani złamać. To ktoś, kto swoim życiem doczesnym potwierdza, że nic i nikt nie może odłączyć go od miłości Chrystusa (por. Rz 8,35).

ks. Marek Jagodziński

Teologiczne znaczenie pojęcia *koinonia*

Greckie słowo *koinonia* oznacza wspólnotę, udział, uczestnictwo w czymś. Stało się w teologii określeniem wspólnoty Trójcy Świętej oraz wynikającej z niej wspólnoty ludzi z Bogiem (udział w życiu Bożym) i ludzi między sobą. W tym znaczeniu jest odpowiednikiem łacińskiego *communio* –

komunii. Komunia oznacza najgłębszy rodzaj więzi¹, natomiast *koinonia* zawiera w sobie także znaczenie udziału i uczestnictwa w rzeczach.²

W Starym Testamencie *koinonia* (w wersji Septuaginty) odnosi się do wspólnoty i bliskiego związku między ludźmi (por. Kpł 5,21; Mch 4,6),

¹ Jest rzeczywistością dynamiczną – jest komunikacją, trwającym procesem, życiem. W *communio* (*koinonia*) chodzi o niezwykle intensywną formę odniesienia, miłości, wspólnoty, co najbardziej łączy się z „komunią” – ścisłym byciem ze sobą, jednością życia, wzajemnym przenikaniem się. Por. M. Jagodziński, *Teologia a komunikacja*, „Studia Theologica Varsaviensia” 41 (2003) nr 2, 74. Według G. Greshakego pojęcie to jest najtrafniejszym paradygmatem, który pomaga zrozumieć wewnętrzne życie Boga oraz jest kluczowym pojęciem wiary i teologii (por. *Der dreieine Gott. Eine trinitarische Theologie*, Freiburg – Basel – Wien 1997, 176-178).

² Por. R. Karwacki, *Communicatio Spiritus Sancti. Pneumatologiczna interpretacja Kościoła jako Communio według dokumentów dialogu katolicko-luterańskiego na forum światowym*, Siedlce 1999, 32-35; B. Biela, *Koinonia*, [w:] A. Szostek i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IX, Lublin 2002, 302; R. Lachner, *Communio – eine Grundidee des christlichen Glaubens. Ein Beitrag zur Elementarisierung im Fach Dogmatik*, [w:] tenże, E. Spiegel (Hrsg.), *Qualitätsmanagement in der Theologie. Chancen und Grenzen einer Elementarisierung im Lehramtsstudium*, Kevelaer 2003, 233.

a także do ich udziału w mądrości Bożej (por. Mdr 8,18). W Nowym Testamencie *koinonia* oznacza uczestnictwo (udział) w Bogu (por. 1J 1,6), w Jezusie Chrystusie (por. 1Kor 1,9-10; 10,16), w Jego cierpieniach (por. Flp 3,10) oraz w Duchu Świętym (por. 2Kor 13,13; Flp 2,1-3); wzajemne udzielania sobie dóbr materialnych i duchowych na znak wspólnoty duchowo religijnej (por. Rz 15,26-27; 2 Kor 9,13; Hbr 13,16) oraz wspólnotę w sensie ścisłym (por. Dz 2,42; Ga 2,9; 1J 3,6-7), która jako nowa rzeczywistość zaistniała po zmartwychwstaniu Chrystusa i zesłaniu Ducha Świętego.³ Św. Jan, zwłaszcza 1J, ukazuje trzy aspekty tej rzeczywistości: wspólnotę z Ojcem w Jezusie Chrystusie, wspólnotę wiernych z apostołami (i ich następcami) i między sobą oraz Tróję Świętą jako źródło i prawzór takiej wspólnoty, której istotą jest udział i uczestniczenie w życiu Boga udzielającego łaski nowego zjednoczenia ludzi.⁴

Łaciński odpowiednik tego terminu – *communio* – został w okresie patrystycznym zastosowany do określenia rzeczywistości Kościoła i nabrał szczególnego znaczenia: wspólnoty z Bogiem i ludźmi odnawianej przez stałą relację wzajemności, uczestniczenia w Słowie i sakramentach, współudzielania i współdobdarowywania w wymiarze duchowym i materialnym.

Pozaeucharystyczne konotacje elementów wspólnotowego doświadczenia Kościoła określane były przede wszystkim pojęciem *communicatio* (komunikacja). Mimo rzadkiego wyraźnego różnicowania tych terminów *koinonia* i *communio* nie są jednak synonimami: *koinonia* oznacza uczestnictwo w pewnej rzeczywistości powszechnej, *communicatio* oznacza dynamizm daru, rzeczywistość zaś powstającą w wyniku jego udzielenia oznacza *communio*.⁵

Obraz teologii zależy w decydującej mierze od obrazu Boga właściwego dla danej epoki. W polu widzenia współczesnych ludzi mocniej zaznaczyło się trynitarnie rozumienie Boga (dzięki ekumenizmowi i powrotowi do starożytnych wyznań wiary jako podstawy szukania nowego konsensu): Bóg jest w samym sobie wzajemnie skierowaną miłością Ojca i Syna we wspólnym Duchu tej miłości, jest czystym życiem w relacji, nieskończenie pełnym stawianiem się z relacji, wspólnotą Dającego (Ojca), Otrzymującego (Syna) i Jednoczącego (Ducha Świętego).⁶ Istotą Boga jest więc komunია⁷ – komunikacja miłości⁸ podtrzymywana w zróżnicowany sposób przez Boskie Osoby. Ojciec jest właściwym źródłem komunikacji miłości, które tryska ciągle życiem.⁹ Syn jest (od strony ekonomii zbawczej) Słowem, które stało się Ciałem – będąc

³ J. Hainz, *Koinonia. I. Biblisch-theologisch*, [w:] W. Kasper u. a. (Hrsg.), *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. VI, Freiburg – Basel – Rom – Wien 1997, 171n.

⁴ Por. U. Kuhnke, *Koinonia. Zur theologischen Rekonstruktion der Identität christlicher Gemeinde*, Düsseldorf 1992, 111-193; R. Karwacki, dz. cyt., 36-41; B. Biela, dz. cyt., 302, J. Kudasiewicz, *Koinōnia w Nowym Testamencie*, [w:] A. Czaja, M. Marczewski (red.), *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, Lublin 2004, 55-77; R. Lachner, dz. cyt., 233n.

⁵ Por. R. Sawa, *Komunia*, [w:] A. Szostek i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, dz. cyt., 492n; M. Jagodziński, dz. cyt., 74-76; R. Lachner, dz. cyt., 234n.

⁶ Por. P.J. Cordes, *Communio – Utopie oder Programm?*, Freiburg – Basel – Wien 1993, 147-156; B. Nitsche, *Die Analogie zwischen dem trinitarischen Gottesbild und der kommunialen Struktur von Kirche. Desiderat eines Forschungsprogrammes zur Communio-Ekklesiologie*, [w:] B.J. Hilberath (Hrsg.), *Communio – Ideal oder Zerrbild von Kommunikation?*, Freiburg – Basel – Wien 1999, 81n.

⁷ Por. G. Greshake, dz. cyt., 179-216.

⁸ Por. M. Scharer, B.J. Hilberath, *Kommunikative Theologie. Eine Grundlegung*, Mainz 2002, 76-85.

⁹ Por. R. Lachner, dz. cyt., 235-238.

w sobie samym komunią bóstwa i człowieczeństwa – by ludzi na powrót doprowadzić do komunii z Bogiem i między nimi wzajemnie.¹⁰ Duch Święty, jako uosobiona miłość Ojca i Syna, jest zarazem uosobioną komunikacją miłości. Duch Święty, jako wewnątrztrynitarna więź miłości, jest zorientowany na ekonomiczno-zbawczej inwersji na ludzi i jest osobowym medium komunikacji miłości między chrześcijanami a Chrystusem – ku chwale Ojca.¹¹ Ten komunijno-komunikacyjny Bóg jest w Piśmie Świętym jednocześnie tajemnicą najdalej posuniętej bliskości z ludźmi – wchodzi w radykalną wspólnotę ze swoim stworzeniami i chce je doprowadzić do wspólnoty ze sobą i między nimi samymi.¹² Taki obraz „wspólnotowego Boga” odpowiada jednocześnie zapotrzebowaniu współczesnych ludzi na jedność, całościowość i powiązaniu w sieć odniesień. W książce ukazującej rozwój współczesnej trynitologii komunionalnej i jej osiągnięcia G. Greshake zauważa, że to nowe zasadnicze nastawienie zaowocowało licznymi publikacjami i rozwojem myśli opartej na idei *koinonia* – *communio*, bowiem – zgodnie z cytowanymi przez niego słowami E. Jüngela –

wiara dostrzegająca te wymiary trynitarnej tajemnicy musi w całej pełni określać nie tylko chrześcijańską egzystencję, liturgię, duchowość i moralność, lecz także teologię odpowiedzialną za chrześcijańską prawdę.¹³

Pojęcie *communio* stało się od czasów II Soboru Watykańskiego centralnym pojęciem teologii i Kościoła. Jest ono także wyrazem pierwotnej chrześcijańskiej tęsknoty za jednością i obejmującym wszystko pokojem. W ten sposób teologia *communio* stała się punktem zaczepienia w myśleniu o ideale zjednoczenia uniwersalnej rodziny ludzkości wraz z uwzględnieniem historiozbawczej roli Kościoła.¹⁴ W tym sensie pojęcie *koinonia* – *communio* odbija w sobie doświadczenie Boskiej woli wspólnoty¹⁵, a to dotyczy praktycznie wszystkich gałęzi teologii i powoduje, że jest ono podstawowym pojęciem chrześcijańskiego rozumienia zbawienia.¹⁶ J. Ratzinger dostrzega wszystkie istotne elementy chrześcijańskiego pojęcia *communio* w 1J 1,3. Punktem wyjścia jest spotkanie z Wcielonym Synem Bożym – Jezusem Chrystusem, który dociera do ludzi dzięki przepowiadaniu Kościoła. Tak powstaje wspólnota ludzka,

¹⁰ Por. tamże, 241-243.

¹¹ Por. H.O. Meuffels, *Kommunikative Sakramententheologie*, Freiburg – Basel – Wien 1995, 36; M. Jagodziński, *Communio dzięki komunikacji. Teologiczny wymiar teorii komunikatywnego działania w eklezjologii Medarda Kehla SJ*, Radom 2002, 298n, 343.

¹² Por. G. Greshake, dz. cyt., 283-288; R. Lachner, dz. cyt., 239-241.

¹³ Por. G. Greshake, dz. cyt., 18n; E. Jüngel, *Entsprechungen*, München 1980, 265n. Por. G. Greshake, *Wierzę w Boga Trójjedynego. Klucz do zrozumienia Trójcy Świętej*, Kraków 2001, 38-88. R. Lachner – w nawiązaniu do J.S. Derya i jego próby zorientowania całości teologii wokół idei królestwa Bożego oraz *communio sanctorum* – za podstawową ideę chrześcijańskiej wiary i teologii uważa ideę komunikacji i komunii (por. dz. cyt., 231-233). Zaznacza jednak, że *communio* i *communicatio* to nie jedyna poprawna podstawowa idea teologiczna, nie wszystko można nią objąć i wyjaśnić, a zawsze pamiętać trzeba przy niej o analogii teologicznej (por. tamże, 250n).

¹⁴ Por. R. Lachner, dz. cyt., 243-247; A.A. Napiórkowski, *Misterium communionis. Eklezjalny paradygmat dziejów zbawienia*, Kraków 2006.

¹⁵ Por. tamże, 29n.

¹⁶ Potwierdzeniem tego jest fakt, że nowy *Katechizm Kościoła Katolickiego* zawsze używa tego pojęcia w znaczeniu szerszym, nie ograniczając jego zasięgu do sakramentalnej komunii w Eucharystii, a nawet prawie nigdy nie określa wprost Eucharystii tym słowem.

¹⁷ Por. A.A. Napiórkowski, dz. cyt., 68-85.

oparta na Wspólnocie Trójjedynego Boga.¹⁷ Droga do wspólnoty z Bogiem prowadzi przez wspólnotę Boga z ludźmi, którą jest Chrystus w swojej Osobie. Jezus Chrystus – Bóg-człowiek – jest także sam osobową komunią bóstwa i człowieczeństwa.¹⁸ Spotkanie z Chrystusem powoduje powstanie wspólnoty z Nim i z Ojcem w Duchu Świętym, która następnie łączy ludzi między sobą i prowadzi ku doskonałej radości równoznacznej z Duchem Świętym. *Communio* ma więc charakter teologiczny, chrystologiczny, historyobawczy i eklezjologiczny. Zawiera w sobie także sakramentalny wymiar bliskości Boga¹⁹, a eklezjologia komunijna jest w swojej głębi eklezjologią eucharystyczną, bardzo bliską eklezjologią eucharystyczną wypracowaną w ubiegłym stuleciu przez teologów prawosławnych.²⁰

Rozwój katolickiej myśli teologicznej ukazuje wyraźnie ogromne zainteresowanie teologią komunijną i przynosi bardzo ciekawe i głębokie owoce tej refleksji. Pojęcie *communio* znalazło zaraz swoje miejsce w prawie kanonicznym i w teologii systematycznej, ale w pełni docenione zostało dopiero w wyniku nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 1985 r., a szczególne znaczenie osiągnęło w odniesieniu do tematyki ekumenicznej²¹.

W swojej „teologii trynitarnej” G. Greshake podkreśla wymiar *communio* w Trójcy Świętej²² i traktuje ją jako „centrum i klucz do zrozumienia wiary chrześcijańskiej”.²³ Dlatego pisze oczywiście o Kościele jako *communio* – tajemnicy trynitarnej *koinonia*, „obrazie Trójcy Świętej” (eklezjologia)²⁴, ale najpierw o Trójcy Świętej jako *Communio* (trynitologia), o stworzeniu jako obrazie Trójcy Świętej (teologia stworzenia i antropologia)²⁵ i wreszcie o „trynitarnej dramacie” z grzechem jako odmową *communio*, ostatecznym ustanowieniem *communio* przez Jezusa Chrystusa i realizacją wydarzenia zbawienia (chrystologia z soteriologią)²⁶. Dzieło *communio* nie zostało zakończone – do aktywnego współdziałania zostaje zaproszony człowiek. Wszystko, co wydarza się między Bogiem a ludźmi, ma charakter komunalny, a zbawienie urzeczywistnia się jako zbawienie w *communio* na zasadzie uzdolnienia ludzkiej wolności do nowego życia oraz do przekazywania go światu. Wejście na drogę Chrystusa dokonuje się jednak nie tylko poprzez Niego, lecz także – i to w równym stopniu – dzięki darowi Ducha Świętego. Między „zewnątrznym” zaproszeniem przez Jezusa Chrystusa a „wewnętrznym” zaangażowaniem się człowieka

¹⁸ Por. tamże, 112.

¹⁹ Por. R. Lachner, dz. cyt., 247n.

²⁰ Por. tamże, 2n. Do prawosławnej eklezjologii J. Zizioulasa (obok katolickiej – J. Ratzingera) nawiązuje także autor protestanckiego projektu eklezjologii ekumenicznej – por. M. Volf, *Trinität und Gemeinschaft. Eine ökumenische Ekklesiologie*, Mainz – Neukirchen-Vluyn 1996, 70-119.

²¹ Por. M. Volf, dz. cyt.; R. Lachner, dz. cyt., 246n; A.A. Napiórkowski, dz. cyt., 122-128.

²² Por. *Der dreieine Gott...*, dz. cyt., 179: „Gott ist jene Communio, in der die drei göttlichen Personen im trilogischen Wechselspiel der Liebe das eine göttliche Leben als gegenseitige Selbstmitteilung vollziehen.”

²³ Tamże, 217.

²⁴ Por. tamże, 377-399. Por. A. Czaja, M. Marczewski (red.), dz. cyt.

²⁵ Por. G. Greshake, *Der dreieine Gott...*, dz. cyt., 179-325.

²⁶ Por. tamże, 326-376.

w *communio* musi wytworzyć się pewien układ: muszą zostać otworzone oczy i uszy, musi zostać poruszone serce człowieka, żeby zrozumiał znak, jakim jest Jezus Chrystus i odpowiedział na Niego w najgłębiej osobowy sposób. To właśnie jest dziełem Ducha Świętego.²⁷

Chrześcijańskie wyznanie wiary zawiera w sobie wyznanie wiary w Kościół. Komentując je J. Ratzinger pisze, że „w naszym wyznaniu wiary Kościół pojmujemy, wychodząc od Ducha Świętego, jako miejsce Jego działania w świecie”²⁸. Możliwa do zrealizowania w świecie stworzonym komunikacja i *communio* ma więc swoje ostateczne uzasadnienie w kontekście trynitarno-chryzologicznym²⁹, a zwłaszcza pneumatologicznym³⁰. Tam, gdzie objawia się Bóg będący w najgłębszej istocie Komunią-Komunikacją i natrafia na wiarę ludzi, powstaje Kościół, a zaistniała w ten sposób historia komunikacji przekazywana jest dalej w żywym

przekazie tradycji, będącej podstawą istnienia tego Kościoła. Jest on więc wspólnotą (*communio*) komunikacji wywodzącą się z komunikacji Bożej.³¹ Wspólnota ta realizuje się także w sakramentach. H.O. Meuffels pisze, że każdy z nich rozwija specyficzny sposób komunikacyjnej komunii. Dlatego trudno jest mówić o ogólnej sakramentologii komunikacyjnej, ale przecież w każdym z sakramentów chodzi o komunikację ukierunkowaną na komunię.³² Ujęcie zaś komunijnej postaci Kościoła jako wewnątrz-historycznej, realno-symbolicznej antycypacji spełnienia eschatologicznej nadziei³³, ukazuje także możliwość rozwinięcia komunijnej eschatologii³⁴, do której w konieczny sposób zawsze należały tematy powszechności Boskiej woli zbawienia (uniwersalnego *communio*) i „świętych obcowania” (*communio sanctorum*). *Mysterium communionis* ukazuje człowieka jako wezwanego i prowadzonego do wspólnoty ludzkiej,

²⁷ Por. tamże, 363-370.

²⁸ *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 1994, 332. Por. M. Kehl, *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*, Würzburg 1994, 67-74.

²⁹ Por. K. Grüner, *Überlegungen zu einer theologischen Kommunikationstheorie*, „Communicatio Socialis. Zeitschrift für Publizistik in Kirche und Welt” 19 (1986), 211n.

³⁰ Por. M. Jagodziński, *Communio dzięki komunikacji...*, dz. cyt., 340-342; A. Czaja, *Credo in Spiritum Vivificantem. Pneumatologiczna interpretacja Kościoła jako komunii w posoborowej teologii niemieckiej*, Lublin 2003.

³¹ M. Scharer, B.J. Hilberath, dz. cyt., 96; J. Moltmann, *Der dreieinige Gott*, [w:] R. Weth (Hrsg.), *Der lebendige Gott. Auf den Spuren neueren trinitarischen Denkens*, Neukirchen – Vluyn 2005, 188-190. Wyraźnie ukazuje to schemat trynitarny „struktury odniesień” zaproponowany przez M. Kehla: „Ojciec” jest nie posiadającym początku, bezpośrednim Podmiotem i Źródłem (*Wovonher* – ‘Skąd’) nieskończenie ofiarującej się miłości. ‘Syn’ jest pochodzącym od Ojca i pośredniczącym przez Niego Celem i Partnerem (*Woraufhin* – ‘Dokąd’) nieskończenie otrzymywanej miłości. ‘Duch Święty’ jest jednoczącym, pośredniczącym między Ojcem i Synem, a także pośredniczącym przez Niego Środowiskiem (*Worin* – ‘W czym’) tej nieskończonej miłości. Miłość sama wreszcie jest Treścią, Zawartością (*Was* – ‘Co’) tego, co istnieje między Ojcem, Synem i Duchem Świętym, i jako taka jest identyczna z boską ‘Istotą’ (M. Jagodziński, *Communio dzięki komunikacji. Teologiczny wymiar teorii komunikatywnego działania w eklezjologii Medarda Kehla SJ*, Radom 2002, 343). Por. M. Kehl, *Kirche als Institution – eine theologische Begründung*, [w:] M. Kehl, N. Glatzel, N. Mette, *Kirche als Institution*, „Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen. Fernstudium Katholische Religionspädagogik”, Studienbrief II/1, Tübingen 1984, 121.

³² Por. dz. cyt., 309. *Katechizm Kościoła Katolickiego* trzeci rozdział działu poświęconego sakramentom zatytułował „Sakramenty w służbie komunii” i przyporządkował temu rozdziałowi sakrament święceń oraz małżeństwa, ale można wykazać, że właściwie wszystkie sakramenty służą budowaniu komunii.

³³ Por. M. Kehl, *Eschatologie*, Würzburg 1996, 224-240.

³⁴ Por. R. Lachner, dz. cyt., 248-250.

religijnej, chrześcijańskiej i eklezjalnej. Wspólnota eklezjalna ma przy tym naturę komunijną o bardzo bogatym spektrum tworzących ją elementów.³⁵

W teologii współczesnej pojęcie komunii (*koinonia* – *communio*) używane jest na oznaczenie zjednoczenia Osób Bożych w Trójcy Świętej (por. KKK 877), wspólnoty życia i miłości z Trójcą Świętą oraz wszystkimi zbawionymi w niebie (por. KKK 45, 54, 732, 737n, 1024, 1027, 1045), Jezusa Chrystusa jako absolutnego zjednoczenia Boga i człowieka, wiary (por. KKK 185), ponadhistorycznej łączności ludzi z osobą i tajemnicami Chrystusa oraz ich uczestnictwa w Jego misterium zbawczym (por. KKK 197, 367, 425n, 518, 725), Kościoła jako wspólnoty zbawczej i sakramen-

tu zjednoczenia (por. KKK 761, 773, 775, 787n, 815, 863, 877, 1440, 1445, 1469, 1522, 2155), komunii hierarchicznej Kościoła (por. KKK 85, 100, 892, 1559, 1567), udziału w duchowych dobrach Kościoła („w rzeczach świętych” – *sancta* i „między osobami świętymi” – *sancti*) (por. KKK 946-962, 1055), komunii eucharystycznej (por. KKK 2031, 2099, 2182), sakramentalnej wspólnoty miłości małżeńsko-rodzinnej (por. KKK 154, 1607, 1829, 2205, 2232) oraz zjednoczenia mistyczno-modlitewnego (por. KKK 2002, 2565, 2655, 2789, 2791, 2799).³⁶ Samo to zestawienie wyraźnie ukazuje, jak ważne i bogate w treść jest pojęcie *koinonia* w jego chrześcijańskim rozumieniu oraz zastosowaniu w systematycznej refleksji teologicznej.

35 Por. A.A. Napiórkowski, dz. cyt., 129-273.

36 Por. R. Karwacki, dz. cyt., 42-47; R. Sawa, dz. cyt., 493. Przytoczone w nawiasach odniesienia do *Katechizmu Kościoła Katolickiego* ukazują przy okazji, jak bardzo teologiczna refleksja komunijna przenika do oficjalnego nauczania Kościoła.

Ks. prof. UKSW dr hab. Marek Jagodziński – Instytut Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Radomiu.

Dariusz Adamczyk

Ocalenie świata od totalnej zagłady – katecheza o potopie

Po opisie grzechu pierwszych rodziców (Rdz 3), Kaina (Rdz 4,1-16) i jego potomków (4,17-24) hagiograf przedstawia konsekwencje nadużywania życia. W Rdz 5,1-6,8 opisuje genealogię potomków Seta, trzeciego syna Adama i Ewy, który zajął miejsce Abla (por. 4,4.25).

Setyci byli wybrani przez Boga i pobłogosławieni przez Niego liczным potomstwem i długim życiem (5,1-32). Jednak ich także dotyczą skutki grzechu pierwszych rodziców (por. 6,1-8). Owe skutki dzielą całą społeczność. Zaczyna panować gwałt i prawo silniejszego¹.

¹ Por. S. Lyonnet, *Grzech*, STB, s. 305; M. Peter, *Prehistoria biblijna*, Poznań 1994, s. 70 n; E. Zawiszewski, *Pięcioksiąg i Księgi historyczne. Wstęp szczegółowy. Komentarz do Ks. Rdz 1,1-11,9*, Pelplin 1996, s. 117 nn; G. Ravasi, *Księga Rodzaju (1-11)*, Kraków 1997, s. 113 nn; T. Brzegowy, *Pięcioksiąg Mojżesza. Wprowadzenie i egzegeza Księgi Rodzaju 1-11*, Tarnów 1997, s. 196.